

(בח"ל) – מנחות מד. וכן לענין אכסנאי שאוסר על בני החצר, אם דר שם שלשים יום – ע' או"ח סו"ס שע; שפד.

וכן לענין הרגל לשוני בתפילה – כגון לענין הזכרת טל ומטר, כמובא בירושלמי (פ"ק דתענית. אך י"א שהעיקר תלוי בצ' תפילות. ומדברי הגר"א ועוד אחרונים נראה שהקובע ל' יום, בין להקל בין להחמיר – ע' משנ"ב קיד סקל"ז). וכן הביאו הפוסקים לענין ספק באמירת 'יעלה ויבא' בר"ח – ע' משנ"ב תכב סק"י.

נשיאת כפים לכהן, שיש בו מום הניכר, אם הוא דר בעיר ל' יום, נחשב 'דש בעירו', שכבר התרגלו בכך – ע' שו"ע או"ח קכת, ל).

וכן לענין פרסום דברים והחזקת קול בעיר – ע' כתובות ע: לענין המדיר את אשתו יותר מל' יום. 'החזקת שמו בעיר ל' יום' – ב"ב קסז: חו"מ מט, ג.

זמן זה, מצאנוהו עוד כקביעת שיעור לכמה וכמה ענינים – ע' לעיל ל. לענין התר הוצאת זבלים, לתקופה של שלשים יום בלבד. וכיו"ב בב"מ קיח: בדברי רשב"ג.

טיפול בעגלים וסייחים שמצאן – ב"מ כח:

אורור ספר תורה חדש שנמצא – שם כט:

פדיון פטר חמור עד שלשים יום מלידתו, אינו עובר עליו. מכאן ואילך – עובר עליו – בכורות יג. וע"ש בשטמ"ק אות א, שהוא שיעור מדרבנן).

טיפול בכבוד, וכן השם בהמה לחברו – בכורות כז: וב"מ סט.

משך זמן לשהית ספר שאינו מוגה בביתו של אדם – כתובות יט:

זמן קביעה לסימני טריפות – ע' חולין נז:

עונה בינונית – גדה ט:

משך זמן להיות כיושבי העיר, לענין נדרים ולענין עיר הנדחת – ע' ב"ב ה.

יולדת, עד ל' יום סמוך ללידתה, הרי היא כחולה שאין בו סכנה – ע' או"ח של; תקנ"ד, ו; תרי"ג.

סתם הלואה – ל' יום (חו"מ עג, ועוד).

גם נקטו רז"ל בהרבה מקומות, זמן זה, כביטוי שגרתי כדיבורו של אדם, כגון: 'אי לא אתינא מכאן ועד ל' יום' – כתובות ג. וכן בענינים רבים ושונים: כתובות פב. פז: נדרים כז: כט פח: גטין עד. עז פג: קדושין נח:

סג: ב"ק צ. מכות ג. חולין קלח.

דפים עט – פ

ליקוטים מפוסקים אחרונים

'אין מגדלין בהמה דקה בארץ ישראל' – שני טעמים ניתנו בתקנה זו: משום גזל, שדרכן לרעות בשדות אחרים, והרי רוב השדות בארץ ישראל – של ישראל הן. טעם נוסף, משום ישוב ארץ ישראל. (ע' לשון רש"י; רמב"ם – נזיק ממונ ה; כפתור ופרח, י).

וכבר נחלקו הקדמונים אם איסור זה נהג בתקופות שלא היה מצוי שיהיו לישראל שדות בארץ; דעת ה'בית יוסף' (חו"מ תט, ושנה דבריו ב'בדק הבית' – חו"מ לד לענין פסול עדות. וכן פסק בשו"ע תט) שמותר.

(ואין שייך כאן הכלל שגם אם בטל הטעם, לא בטלה התקנה – שהרי בתקנה גופה הוגבל הדבר למקום ישוב ולא לחורשין ומדבריות, וא"כ אפשר שה"ה כשאין ישראל על אדמתן – קובץ שיעורים, ועוד) ואילו דעת רבנו אשתורי הפרחי בספרו 'כפתור ופרח' (י. וכן רמז דבריו ב'פאת השלחן') שאיסור זה לא בטל, משום כבודה של ארץ ישראל, גם בזמן שזרים באו בגבולה, ואין בה שדות של ישראל, ונסתייע ממעשים דלהלן, באותו חסיד ובמשפחת רבי ישמעאל, שהיו לאחר החרבן. ואפשר שאילו ראה הב"י את דברי ה'כפתור ופרח' (שקדם אליו) לא היה חולק בפשיטות. (שו"ת שבת הלוי ח"ד רכז).

מכל מקום, בזמן הזה פשוט שלכולי עלמא נוהג איסור זה בכל הלכותיו. 'וצריך עיון על מה סומכים להקל בזמנינו אנו'. (שבת הלוי שם).

וב'חר צבי' (לגרצ"פ פרנק), דן בדבר להתר, ונימק דבריו, הואיל ופעם אחת נתבטלה גזרת חכמים, (לדעת הב"י, כנ"ל) כבר נפקע האיסור לגמרי, וצריך מניין חדש לשוב ולאסור, וכיון שאין בכחנו עתה לגזור גזירות, נשאר הדבר בהתר. והוכיח יסוד זה מדברי הירושלמי (סנהדרין ג,ה). וכן ראיתי מובא בשיעורי הגריש"א שליט"א בשם החזו"א. (ויש דוגמא לדבר ממנהג הרבה להדליק נר חנוכה בתוך הבית גם עתה שאין סכנה בדבר. וע' הר צבי שבת כב ובהגהות הגר"י כהן ז"ל).

ובשו"ת יביע אומר (ה"ג חו"מ ז) דחה ראיתו מהירושלמי, והעלה לאיסור. ושם בסוף ח"ד האריך עוד בענין זה, ובבאור המעשה דחסיד אחד (וע"ע בקוב"ש), ומסיק שם שלצורך חולה, שאין בו סכנה, וכן לצורך תינוקות חלשים – מותר לגדל.

וכן בשו"ת ציץ אליעזר (ח"ז כד,ג) העלה להתיר בשעת הצורך, בין צורך פרטי ובין צורך לכלל, כגון ישוב שמקורו הכלכלי מבוסס על גידול צאן, וכל כיו"ב. ונימוקו עמו, לצרף כמה טעמים: שיטת הרמ"ע מפאנו (פה) שכתב שזה שאסרו, דוקא בשילוח הרגל, אבל במכניס לה מזונות במקום שמור – לא גזרו, שאם כן, תכבד העבודה ללשכת הטלאים. ועוד, הרי זו גזרה שאין רוב הציבור יכולים לעמוד בה. עכ"ד הרמ"ע. ואם כי כמה אחרונים השיגו על דבריו, יש לצרף גם את התר הגרצ"פ, אף שגם הוא אינו ברור, ודבר חידוש הוא. ועוד כתב סברה נוספת, שאותו ישוב המגדל, על דעת כן ירדו כל תושביו לאותו מקום ולאותן אדמות ושדות, ויש בכך מחילה מראש על נזקי הצאן האפשריים. וכל המדובר בתלמוד הוא במצב שכל אחד לבדו ישכון, באין סידור והסכמה כללית על גידול בהמה דקה.

ובשם הגריש"א שליט"א (מובא בשיעוריו לבכורות כח) שיש לאסור לדעת הגר"א ז"ל, אם משום שיתה גזרה בא"י בכל זמן [כדמשמע בטור], אם משום שגדר הגזרה היה על כל מקום ישוב יהודי [כדמ' בשו"ע] והרי עתה שיש ישוב יהודי הרי זה בכלל הגזרה הראשונה, ואין כאן גזרה חדשה.

נספחים

פנינים מלוקטים על עניני גניבה וגזילה

אף על פי שכל הכסף שבעולם – לה' הוא, ומידו הכל, גדול עונונו של הגזול מחברו ביותר, והרי הוא מכעיס לפני המקום כמו שהוא מכעיס לחברו. למה הוא דומה? למלך בשר ודם שנתן מתנה לאחד מעבדיו ובא אחר וחוטפה מידו בפני המלך, והרי הוא מעורר עליו קצף גדול מאת המלך. (עפ"י האלשיך הק' – ויקרא).

מתנה שאדם נותן משום כסיפותא, יש בה משום גזל ואסור לקבלה. ועל זה נאמר 'ושונא מתנות יחיה'. (חכמת מנוח – ב"מ כב.)

'מהמאד גדולה עבירה זו בעיני, האומר פשט הכתוב בספר או אשר שמעו אינו מזכיר שם אמרו או כתבו, דהוי גונב נפשות' (בשם השל"ה – מסכת שבועות)

'כי יתן איש' – זה הקב"ה.

'אל רעהו' – כל איש ישראל.

'כסף או כלים לשמור'; 'כסף' – הוא הרצון והחשק, 'כלים' – הבריאות וכל הכחות שבאדם, שהם ככלים לעבודת ה', וכולם צריכים שמירה מן היצר הרע. 'וגונב מבית האישי' – שכן היצר הרע גונב את העיקר שבכל רצונות האדם וכחותיו. ואם ניצל הימנו – יש לו יתרון, כי הגנב משלם שנים וכו'. שכן אפילו כבר חטא האדם ונפל ברשת היצה"ר, אם נותן לבו לשוב להשי"ת ברצון שלם, על ידי כן חוזר אחר התשובה למדרגה כפולה במעלה ממה שהיה קודם החטא, שהרי עושה תשובה מאהבה ורצון וזדונות נעשים לו כזכיות.

והעצה היעוצה לאדם – הרחקת הענוגים, כי אם שולחיד בפקדונו של הקב"ה להנאתו, הרי הוא מתחייב עליו באונסין. (עפ"י שפת אמת – משפטים. וע' דרש נוסף על זה הדרך, בחת"ס בשם רבו)

סח הרבי ר' זושא מאניפולי: שבעה דברים למדתי מן הגנב, ושלשה מתינוק; שבעה מהגנב –

- א. עושה מלאכתו רק בלילה, כשרואה ואינו נראה.
- ב. אפילו נכשל היום, למחר שב ומנסה את מזלו.
- ג. אוהב את חברו כגופו ולעולם לא יגנוב ממנו.
- ד. מסכן את עצמו ומוסר נפשו על גניבה קלה כחמורה.

- ה. מוכר את שללו ברווח מועט, ובלבד שיטשטשו עקבותיו.
 ו. אינו מגלה מה שהיה, ואינו מספר מה שעתיד להיות.
 ז. אוהב את אומנותו ומסרב להחליפה באחרת.
 ושלשה מתינוק –
 א. ידיו עסקניות תמיד ואינו פונה לבטלה אף רגע.
 ב. כשחסר לו דבר מה, מיד בוכה ומבקש; אינו מעמיד פנים.
 ג. כשאינו חסר, תמיד הוא שרוי בשמחה, עליז וצוהל. (תורת הרבי ר' זושא – קעו).

'התורה ניתנה גם להורות תשובה לעוברי עבירה.
 ענין הקנסות הוא ללמד את ערך העבירה – 'אם בעולם הזה כך מענישים, לעולם הבא על אחת
 כמה וכמה'. משום זה שונים קנסות שבתורה משאר עונשים שבועלם, כי אפשר להפטר מהם, כמו
 מודה בקנס; אופטור מלקות ומיתה אם לא יקבל עליו התראה, וכדומה. כי עיקר דין העונש הוא
 למען ילמד החוטא מזה.
 אוליזה גם מן הטעמים אשר קצת קנסות חלים רק באופן מיוחד פרטי, כגון כפל שהוא דוקא בגנב,
 ולא בגזלן, (משום העבירה הנוספת של 'עשה עין שלמעלה כאילו כביכול אינה רואה'), ותשלומי
 ארבעה חמשה, שחייב דוקא בגונב שור או שה (אולי משום שגנב מין הראויל יקר בעל גביה מזבח).
 עונשים אלה באים ללמד לנו כי צדמכפילו מעמיקהרשע אתה גיהנם שלושמת עלם מהשגחתה'
 התמידית, וכשמתמשבכלים דקדושה לשם העמקתה טומאה; ולא עוד, אלא שבזה נעשה כיון
 מן הטומאה עצמה, וגם כאחד מחיילותיו של השטן ח"ו, והיינו חמשה כפלי גיהנום; אלא שבשה,
 כיון שנתבזה בו, אונצטער בו, שנשא ועל כתפיו, ממעטין לופעם אחת, ללמד שהיסורים והבושה
 ממעטים את העונש.
 ובהמתבאר גם מה שאמרו ל'מכותו'. (סנהדרין הורה גת אחד שבוע נקראת חובלנית; רבי אלעזר
 בן עזריה אומר, אחד לשבעים שנה; ר"ט ור"ע אומרים, אילו היינו שם, לא נהרג אדם מעולם'.
 ולכאורה צריך עיון, איזו תועלת יש בזה אם מוצאים דרך לפטור את האש מעונש, אדרבא הרי
 הסנהדרין אחראית להוציא לאור משפט הרשעים?
 אלא איסוד כל עונש יבית דין הוא, שלא הטילה התורה על בית דין להעניש את החוטא בעונש המגיע
 לו, כיהשי"ת בעצמו מעניש כרצונו, והרבה שלוחים למקום. אלא הכוונה שבית דין ילמדו דעת,
 ולזה דיבמה שהעונש כתוב בתורה, וישנה אפשרות, ואפילו חוקה, להוציא אולפועל, כגדר שאמרו
 רז"ל על בן סורר ומורה (ע' סנהדרין עא) שלא היה ולא עתיד להיות, ולמה נכתב – דרוש
 (למד להשמר מהחטא) וקבל שכר (על זה מן הקב"ה). (מכתב מאליהו ח"ג עמ' 297 ואילך).

ב"ה

בבא-קמא, דף פא

'זמעין היוצא בתחילה, בני העיר מסתפקין ממנו' – התוספות כאן כתבו שיש לחלק בין מעין היוצא מאליו, למעין שטרח בו האדם וחפרו ברשותו, שאותו מעין שייך לו. ובמסכת עבודה זרה (מז.) כתבו, שההתר נאמר דוקא במעין שיצא מרשותו חוצה, אבל כשאנו יוצא מתוך שדותיו – אין לאחרים רשות בו. וכתב מהרש"ל, שאע"פ ששני החילוקים הללו נאמרו כתירוץ לקושיא אחת, שניהם אמת, כי 'סברות רחבות הן'.

(ומשמע מדבריו שאם טרח וחפרו, גם המים שיוצאים לחוץ – שלו הם. וכן משמע לכולי עלמא, שלולא תנאי יהושע, היה אסור לאחרים להסתפק מהמים. ואין להקשות במה קנאם, הלא חצרו אינה משתמרת כלפי המים היוצאים – שיש לומר שבזכות נחלה במקום מסוים, נכללו כל האוצרות הטמונים שם. (ואע"פ שהמים מתחדשים ובאים בכל עת). וכשם שימה של טבריה, ללא תנאי יהושע, לא היה זכות בדגיה אלא לשבט נפתלי בלבד).

'תלתן שעלתה עם מיני עשבים, אין מחייבין אותו לעקור' – אין מדובר כאן על העשבים הרעים העולים מאליהם – שבהם אין משום כלאים, או מפני שעולין מאליהן (לשיטת הרמב"ן), או (לדעת הרמב"ם שאפילו מאליהן אסור משום כלאים) כיון שאין מקיימין אותם לצורך הבהמה, ואפילו שמקיימין כיוצא בהם לבהמה, כיון שכאן מקפיד הוא עליהם, ועומדים לניכוש – מותר. (והרי לא נאסר להשקות קודם ניכוש העשבים).

אלא המדובר בצמחים מסוג שבני אדם זורעים אותם. (ובמשנת כלאים (ב,ה) הגרסא 'צמחים', אולם גם 'עשבים' מתפרשים כל מינים אלו וע' תוס' ב"מ קז. ד"ה הני). (חזון איש – חו"מ ליקוטים, יט).

'לא קשיא כאן לזרע כאן לזירין... איבעית אימא כאן לאדם כאן לבהמה... ומנא ידעינן? א"ר פפא: שאריה משארי – לאדם, לא שאריה משארי – לבהמה' – שאלת 'ומנא ידעינן' איננה קושיא, כי אכן לא שמענו שמותר לקחת, אלא בירור דברים הוא בדרך שאלה ותשובה. (עפ"י פני יהושע; גליונות קהלות יעקב בסוף המסכת על 'מהדו"ב').

תדע, שאם קושיא היא, יש להקשות עדיין לתירוץ הראשון, מנא ידעינן אם לזרע אם לזירין. אלא צריך לומר שאכן לפי התירוץ הראשון לא ידעינן, ואסור ליטלו מפני הספק, ורק לתירוץ השני שאינו סובר לחלק בין לזרע או לזירין, יש אופן של התר. ומכאן הוכיח מהרש"ל, שאותם שתי לשונות – חלוקים הם. אמנם הרא"ש כתב שניהם להלכה. וב'שיטה' כתב שמא בקל הוא ניכר ונדוע אם לזרע אם לזירין, ולכן לא בררו זאת לתירוץ הראשון).

– לפירוש רש"י, מוכח מכאן שבספק אם זרע לאדם או לבהמה – אסור ללקוט, ואין אומרים כאן 'ספק ממון לקולא' (כמו שאמרו כיוצא בזה בב"ב נו) – שכיון שמצד עיקר הדין אסור ליטול, וההתר שמצד התקנה הרי הוא מוטל בספק, אין ספק מוציא מידי ודאי. (קובץ שיעורים).